

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI FANLAR AKADEMIYASI
MINTAQAVIY BO‘LIMI
XORAZM MA‘MUN AKADEMIYASI**

XORAZM MA‘MUN AKADEMIYASI AXBOROTNOMASI

Axborotnoma OAK Rayosatining 2016-yil 29-dekabrdagi 223/4-son qarori bilan biologiya, qishloq xo‘jaligi, tarix, iqtisodiyot, filologiya va arxitektura fanlari bo‘yicha doktorlik dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan

**2025-4/4
Xorazm Ma‘mun akademiyasi axborotnomasi
2006 yildan boshlab chop qilinadi**

Xiva-2025

Bosh muharrir:

Abdullayev Ikram Iskandarovich, b.f.d., prof.

Bosh muharrir o‘rinbosari:

Hasanov Shodlik Bekpo‘latovich, k.f.n., k.i.x.

Tahrir hayati:

<i>Abdullayev Ikram Iskandarovich, b.f.d., prof.</i> <i>Abdullayeva Muborak Maxmusovna, b.f.d., prof.</i> <i>Abduhalimov Bahrom Abduraximovich, t.f.d., prof.</i> <i>Agzamova Gulchexra Azizovna, t.f.d., prof.</i> <i>Aimbetov Nagmet Kalliyevich, i.f.d., akad.</i> <i>Ametov Yakub Idrisovich, b.f.d., prof.</i> <i>Babadjanov Xushnut, f.f.n., prof.</i> <i>Bahodirova Feruza Bahodir qizi, PhD, dots,</i> <i>Bobojonova Sayyora Xushnudovna, b.f.n., dos.</i> <i>Bekchanov Davron Jumanazarovich, k.f.d.</i> <i>Buriyev Xasan Chutbayevich, b.f.d., prof.</i> <i>Gandjayeva Lola Atanazarovna, b.f.d., k.i.x.</i> <i>Davletov Sanjar Rajabovich, tar.f.d.</i> <i>Durdiyeva Gavhar Salayevna, arx.f.d.</i> <i>Ibragimov Baxtiyor To‘laganovich, k.f.d., akad.</i> <i>Izzatullayev Zuvayd, b.f.d., prof.</i> <i>Ismailov Is‘haqjon Otabayevich, f.f.n., dos.</i> <i>Jumaniyozov Otoboy, f.f.d., prof.</i> <i>Jumaniyozov Zoxid Otoboyevich, f.f.n., dos.</i> <i>Jumanov Murat Arepbayevich, b.f.d., prof.</i> <i>Kadirova Shaxnoza Abduxalilovna, k.f.d., prof.</i> <i>Qalandarov Nazimxon Nazirovich, b.f.f.d., k.i.x.</i> <i>Karabayev Ikramjan Turayevich, q/x.f.d., prof.</i> <i>Karimov Ulug‘bek Temirbayevich, DSc</i> <i>Kurbanbayev Ilhom Jumanazarovich, b.f.d., prof.</i> <i>Kurbanova Saida Bekchanovna, f.f.n., dos.</i> <i>Qutliyev Uchqun Otoboyevich, f-m.f.d., prof.</i> <i>Lamers Jon, q/x.f.d., prof.</i> <i>Maykl S. Enjel, b.f.d., prof.</i> <i>Maxmudov Raufjon Baxodirovich, f.f.d., k.i.x.</i> <i>Mirzayev Sirojiddin Zayniyevich, f-m.f.d., prof.</i> <i>Matniyozova Hilola Xudoyberganovna, b.f.d., prof.</i> <i>Masharipova Feruza Jumanazarovna, PhD</i>	<i>Mirzayeva Gulnara Saidarifovna, b.f.d.</i> <i>Najmeddinov Axmad Raxmatovich PhD, dotsent</i> <i>Pazilov Abduvayit, b.f.d., prof.</i> <i>Razzaqova Surayyo Razzoqovna, k.f.f.d., dos.</i> <i>Ramatov Bakmat Zaripovich, q/x.f.n., dos.</i> <i>Raximov Raxim Atajanovich, t.f.d., prof.</i> <i>Raximov Matnazar Shomurotovich, b.f.d., prof.</i> <i>Raximova Go‘zal Yuldashovna, f.f.f.d., dos.</i> <i>Ro‘zmetov Baxtiyar, i.f.d., prof.</i> <i>Ro‘zmetov Dilshod Ro‘zimboyevich, g.f.n., k.i.x.</i> <i>Ruzmetov Davron Ibrogimovich, PhD</i> <i>Sadullayev Azimboy, f-m.f.d., akad.</i> <i>Salayev San‘atbek Komilovich, i.f.d., prof.</i> <i>Saparbayeva Gulandam Masharipovna, f.f.f.d.</i> <i>Saparov Kalandar Abdullayevich, b.f.d., prof.</i> <i>Safarov Alisher Karimdjaniyevich, b.f.d., dos.</i> <i>Sirojov Oybek Ochilovich, s.f.d., prof.</i> <i>Sobitov O‘lmasboy Tojxmedovich, b.f.f.d., k.i.x.</i> <i>Sotipov Goyipnazar, q/x.f.d., prof.</i> <i>Tojibayev Komiljon Sharobitdinovich, b.f.d., akad.</i> <i>Xolliyev Askar Ergashevich, b.f.d., prof.</i> <i>Xolmatov Baxtiyor Rustamovich, b.f.d.</i> <i>Cho‘ponov Otanazar Otojonovich, f.f.d., dos.</i> <i>Shakarboyev Erkin Berdikulovich, b.f.d., prof.</i> <i>Ermatova Jamila Ismailovna, f.f.n., dos.</i> <i>Eshchanov Ruzumboy Abdullayevich, b.f.d., prof.</i> <i>O‘razboyev G‘ayrat O‘razaliyevich, f-m.f.d.</i> <i>O‘rozboyev Abdulla Durdiyevich, f.f.d.</i> <i>Hajiyeva Maqsuda Sultonovna, fal.f.d.</i> <i>Hasanov Shodlik Bekpo‘latovich, k.f.n., k.i.x.</i> <i>Xudayberganova Durdona Sidiqovna, f.f.d.</i> <i>Yuldashev Xamza Kamalovich, PhD</i> <i>Zaripova Ranojon Zaripovna, PhD, dotsent</i>
--	--

Xorazm Ma‘mun akademiyasi axborotnomasi: ilmiy jurnal.-№4/4 (125), Xorazm Ma‘mun akademiyasi, 2025 y. – 263 b. – Bosma nashrning elektron varianti - <https://www.mamun.uz/bulletin>

ISSN 2091-573 X

Muassis: O‘zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi mintaqaviy bo‘limi – Xorazm Ma‘mun akademiyasi

MUNDARIJA

FILOLOGIYA FANLARI

Abdullayeva F.B. Koreys roman janri taraqqiyotida adibalarning tutgan oʻrni	6
Abduqaxarov Q.A. Ingliz va oʻzbek tilida urgʻu va ohangning pragmatik xususiyatlari	10
Abdusalimov S.R. Jon Ronald Tolkinning ingliz adabiyotida fantastik janrdagi ijodi	13
Abdushukurova G.A. Stilistik uslub va yozuvchining individual yondashuvi	15
Abiyatova M.M. Differences between machine translation and human translation: a comparative study of “The little prince”	18
Akindikov N.B. Selection and theoretical philological criteria in the promotion of enlightenment ideas in school literary studies	21
Alibekova M.A. Beyond the basics: elevating pragmatics in the uzbek high school context	24
Allayev Z.M. Linguistic aspects of oneirosphere: a comparative analysis	27
Alxiyeva S.R. “Tabiatning ikkinchi siri” afsonasining tahlili va talqini	29
Amirqulova N. Fraseologizmlar tarkibida qoʻshma soʻzlar derivatsiyasi va struktur semantik koʻchimlar	33
Anarboyeva I.O. Nominativ birliklarning gender tamoyillari xususida	35
Arifova U.A. Tarjimashunoslikda ekvivalentsiz leksika borasidagi nazariy qarashlar	39
Ashurov B.Sh. Linguistic markers of speech manipulation in forensic analysis of english and uzbek languages	42
Atamurodova F.T. Roman trilogiya janri va Joys Keri trilogiyasining badiiy xususiyatlari	44
Axmadjonov I. Dunyo tilshunosligida morfem birliklar haqida qarashlarning shakllanishi	47
Axmedov J.Gʻ. Linguistic landcape of fire and water: analyzing idioms and proverbs in uzbek and english	50
Axrarova G.X. Antonim soʻzlarning sheʼriy misralarda qoʻllanilishi	52
Axunova M.A., Oʻrmonova M.F. Ingliz va oʻzbek tillarida miqdor konseptiga oid neologizmlar	55
Azimova S.A. “Yosh” konsepti asosida madaniy-pragmatik qadriyatlarning lingvistik talqini	60
Azizova M.B. Ibora va gap koʻrinishida uchrovchi epitetlarning oʻzbek tiliga tarjimasi tamoyillari	63
Barotova N.Sh. Olamning lisoniy manzarasini hosil qilishda qoʻllaniladigan lisoniy hamda nolisoniy omillar tahlili	66
Begmatova S.B. Adabiyot olamida romantizm yoʻnalishdagi ijod qilgan adiblar	70
Bobokalonov R.O. Fransuz va oʻzbek tibbiyot terminologiyasining tarixiy rivojlanishi	73
Boboqulova G.Sh. Badiiy tarjimada muammolar va yechimlar	78
Boltabayeva M.B. Grem Grinning diniy qarashlarini “Kuch va shon-shuhrat” romanida aks ettirilishi	81
Boltayeva D.Sh. The transformative power of the novella in literature and society	83
Botirova N.F. Chikano – mojaro va kurash sheʼriyati	86
Boymurodova G.M. Ingliz va oʻzbek tillarida mehnat mazmunli maqollarning yasashida grammatik tuzilish	89
Bozorova M.U. Mediadiskursda til shaxsiyati va uning pragmalingvistik tadqiqi	91
Burieva U.A. Analysis of incomplete sentences in discourse in uzbek and english	94
Burxanova M.M. Nolisoniy tizim tasnifiga doir	97
Choriyeva Ch.S. Turgʻunlashuviga koʻra diniy leksika	99
Davletova I.U., Jumaniyazova D.A. Ingliz va oʻzbek tillarida oddiy, qiyosiy va orttirma darajali sifat komponentli frazeologizmlar	102
Djumaeva N.D., Bakhshilloeva N.I. Linguistic features of the concept of “magic” in english and uzbek cultures: a comparative-cognitive analysis	105
Djumayeva N., Abduxolikova A. “Oʻtkan kunlar” romanida inson ruhiy holatini ifodalovchi lisoniy birliklar tahlili	108
Djumayeva N., Sultanmuradova D. Pragmatic features of infinitive and infinitive constructions	110
Egamberdiyev J.J. Oʻzbek tili izohli lugʻatlarida terminlarning kodifikatsiya qilinishi	113

Ko'rinadiki, inson bekorga va bir o'zi hech vaqt o'lmaydi. Mehru muhabbat rishtalari bilan bog'langanlar birga yashaydilar yoki birga rixlat qiladilar, bu vafoning, sadoqatning, insoniylikning, poklikning, niyatning yetukligi natijasidir, romantik tasviming qudratidir. [1]

Romantizm Rossiyada XIX asr boshlarida taraqqiy etdi. Rus romantizmi vakillari ozodlik, erk uchun kurashchilarni madh etishga katta e'tibor berdilar. Buni Dekabrist shoirlarning she'r va poemalarida, Pushkin lirikasida, Lermontov yozgan "Erkning so'nggi o'g'loni" "ham oxirgi she'rlari va poemalarida ko'rish mumkin. [6]

XXI asr O'zbek adabiyotida romantik yo'nalish o'ziga xos tarzda qayta talqin qilinmoqda. Xurshid Davron, Usmon Azim, Muhammad Yusuf singari adiblar ruhiyat, tarixiy xotira, muhabbat va xalqona lirizm orqali zamonaviy romantik ohangni yaratishga erishgan. [7]

Ushbu tadqiqot shuni isbotladiki, romantizm – vaqt va makondan qat'i nazar, adabiyotda insonning ichki dunyosini teran anglash va badiiy ifoda qilish vositasi bo'lib qolmoqda. Bu esa romantizmni nafaqat tarixiy oqim, balki bugungi adabiy tafakkurning ham muhim qismiga aylantiradi. XXI asr o'zbek adabiyotida romantik ifodaning davom etishi esa milliy adabiyotimizning estetik yuksalishiga xizmat qilayotganini ko'rsatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Erkin Xudoyberdiev. Adabiyotshunoslikka kirish. – "Sharq" nashriyoti-matbaa aksiyadorlik kompaniyasi bosh taxririya Toshkent-2008.
2. Hotam Umurov. Adabiyotshunoslik nazariyasi. Toshkent A. Qodiriy nomidagi xalq merosi nashriyoti-2004.
3. Qur'onov D. Adabiyot nazariyasi asoslari. 2-qism -Almata: 2021 185-bet.
4. Abulqosim Firdavsiy. Shohnoma – Toshkent G'.G'ulom nomidagi nashriyoti NMIU. 2017.
5. Berlin, I. The Roots of Romanticism. Princeton University Press, 1999.
6. U.Jo'raqulov, K.Hamroyev, Qiyosiy adabiyotshunoslik. (O'quv qo'llanma). – T."Lesson press" nashriyoti, 2021
7. Nazarov, Q. Adabiy tanqid nazariyasi-T.: G'afur G'ULOM nomidagi NMIU, 2015
8. Xo'jaqulov, M. O'zbek adabiyotida romantizm an'analari va zamonaviy talqin.-T.: Ilm Ziyos, 2020

UO'K:81' 44)

FRANSUZ VA O'ZBEK TIBBIYOT TERMINOLOGIYASINING TARIXIY RIVOJLANISHI

R.O.Bobokalonov, mustaqil tadqiqotchi, Buxoro Davlat Universiteti, Buxoro

Annotatsiya. Mazkur maqola fransuz va o'zbek tillaridagi tibbiyot terminologiyasining tarixiy rivojlanishini, uning asosiy bosqichlarini, tashqi ta'sirlarni va xalqaro tibbiy atamalarining kiritilishini o'rganishni maqsad qiladi. Tadqiqot ikki tilda tibbiy terminologiyaning zamonaviy tibbiyot ehtiyojlariga moslashuvi jarayonini o'rganadi va tibbiyot lug'atlarining tarixiy va lingvistik o'zgarishlarini yoritadi.

Kalit so'zlar: fransuz tibbiyot terminologiyasi, o'zbek tibbiyot terminologiyasi, tarixiy rivojlanish, lingvistik ta'sirlar, globallashtiruv, tibbiyot leksikasi;

Аннотация. Данная статья направлена на изучение исторического развития медицинской терминологии во французском и узбекском языках, с особым акцентом на ключевые этапы, внешние влияния и интеграцию международных медицинских терминов. В исследовании рассматривается, как медицинская терминология в обоих языках эволюционировала, чтобы соответствовать потребностям современной медицины, выделяя значительные исторические и лингвистические изменения, которые сформировали медицинскую лексику во французском и узбекском языках.

Ключевые слова: французская медицинская терминология, узбекская медицинская терминология, историческое развитие, лингвистические влияния, глобализация, медицинская лексика.

Abstract. This article aims to explore the historical development of medical terminology in both french and uzbek languages, with a specific focus on key phases, external influences, and the integration of international medical terms. The study will examine how medical terminology in both languages has evolved to meet the needs of modern medicine, highlighting the significant historical and linguistic shifts that have shaped the medical lexicons in french and uzbek.

Keywords: french medical terminology, uzbek medical terminology, historical development, linguistic influences, globalization, medical lexicon

Kirish. Har bir xalqning tibbiyot terminologiyasi uning tarixiy, madaniy va ilmiy taraqqiyoti bilan chambarchas bog'liqdir. Tibbiyot terminologiyasi nafaqat kasalliklarni tavsiflash, balki davolash usullarini, anatomiya va farmakologiya kabi fanlarni rivojlantirishda ham muhim o'rin tutadi. Fransuz tibbiyot terminologiyasi o'zining boy tarixiy ildizlari va xalqaro tibbiyot ilmiiga qo'shgan hissi bilan ajralib turadi. Bugungi kunda fransuz tili xalqaro miqyosda tibbiyot sohasi uchun standart bo'lgan atamalarni o'z ichiga olgan va ko'plab ilmiy manbalar lotin va yunon tillaridan kirib kelgan.

Boshqa tomondan, o'zbek tibbiyot terminologiyasi ko'p bosqichli rivojlanish jarayonini bosib o'tgan bo'lib, unda arab va fors tillari, so'ngra esa rus tili va Sovet davri tibbiyot terminologiyasining ta'siri sezilarli darajada bo'lgan. Sovet davri mobaynida o'zbek tiliga ko'plab ruscha tibbiy atamalar kirib kelgan bo'lsa-da, mustaqillikdan so'ng o'zbek tili o'z milliy o'zligini tiklashga harakat qilib, xalqaro atamalar bilan integratsiyalashmoqda. Mazkur tadqiqot ishimiz fransuz va o'zbek tibbiyot terminologiyasining tarixiy rivojlanishini o'rganishga qaratilgan bo'lib, tibbiyot terminlarining paydo bo'lishi, rivojlanishi va zamonaviy davrda qanday o'zgarishlarga uchraganini ko'rsatadi. Tadqiqot davomida fransuz va o'zbek tillaridagi tibbiyot terminlarining asosiy bosqichlari, tashqi ta'sirlar va xalqaro tendensiyalarni o'rganishga alohida e'tibor qaratiladi.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili. Tibbiyot terminologiyasining rivojlanishi va uning turli tillarga ta'siri ko'plab tadqiqotchilar tomonidan keng o'rganilgan. Fransuz va o'zbek tibbiyot terminologiyasini o'rganish, ayniqsa, tillarning tarixiy rivojlanishi va xalqaro atamalar bilan integratsiyasi jarayonida lingvistik ta'sirlarni yoritishga qaratilgan tadqiqotlar ilmiy nutqni rivojlantirishga xizmat qilgan. Tibbiyot terminologiyasi bo'yicha ilmiy tadqiqot olib borayotgan olimlarimizdan, F.I. Abdulxairovaning *tibbiy metaforalarning kognitiv va lingvokulturologik jihatlarini chuqur tahlil qilingan* [1, 199]. Muallifning ta'kidlashicha, tibbiyot terminologiyasi va metaforalarning alohida fan sifatida shakllanishi haqida ma'lumotlar mavjud bo'lib, ibn Sinoning *Tib qonunlari* asari asosida Sharqda tibbiyot terminologiyasining shakllanish tarixi o'rganilgan. Ilmiy tadqiqotchi M. Kaxarova esa, terminologiya sohasining tarixiy kirib kelishi, o'rganilishi va rivojlanishi haqida ma'lumotlar keltirgan bo'lib, uning fikricha, *terminologiya lug'aviy nominatsiya sohasida olib boriladigan tadqiqotlar nazariyasi va amaliyotida eng muhim masalalar sirasiga kiradi* [2, 81].

Yuqoridagi adabiyotlar o'zbek tibbiyot terminologiyalarining xalqaro va lingvistik omillar ta'sirida rivojlanayotganligini ko'rsatadi va globalizatsiya sharoitida ularning qanday o'zgarishlarga uchraganini aniqlash uchun mustahkam ilmiy poydevor yaratadi. O'zbek tibbiyot terminologiyasi bo'yicha tadqiqotlarda xalqona atamalar, arab va fors tillarining ta'siri, so'ngra esa rus tilining kuchli ta'siri yoritilgan. Obruyeva M. J hamda Kamarova M. U larning fikricha, ".....tibbiy atama tizimi tillararo o'zaro ta'sir natijasida til, leksik-tibbiy shakllanishining semantik va tarkibiy xususiyatlari fonetik, morfologik va leksik-sintaktik atamalar, darajalar, sinonimiya va metaforizatsiyaga boyligini o'rganadi" [3, 140] ma'lum bir tilda yangi atamalarni shakllantirish usullarini ko'rib chiqadi. So'nggi yillarda xalqaro tibbiyot terminologiyasi o'zbek tilida ham keng ko'lamda o'rganilmoqda. Xususan, **virus**, **vaksina** kabi atamalar ingliz tilidan o'zbek tiliga bevosita o'zlashgani va bu jarayon milliy tilga yangi lingvistik vositalar qo'shganligini ko'rsatgan.

Fransuz va o'zbek tibbiyot terminologiyasi bo'yicha amalga oshirilgan tadqiqotlar umumiy xulosa qilishga yordam beradi. Fransuz tili xalqaro standartlar orqali o'z terminologiyasini boyitishda davom etsa, o'zbek tili milliy o'zligini tiklash jarayonida xalqaro atamalarni o'zlashtirib bormoqda. Xalqaro atamalar va milliy xususiyatlar integratsiyasi hozirgi kunda ikkala tilda ham zamonaviy tibbiyot terminologiyasining shakllanishida asosiy omil sifatida namoyon bo'lmoqda.

Tadqiqot metodologiyasi. Ushbu tadqiqotda fransuz va o'zbek tibbiyot terminologiyasining tarixiy rivojlanishini o'rganish uchun qiyosiy tarixiy-lingvistik tahlil usuli qo'llandi. Tadqiqot fransuz va o'zbek tibbiyot terminologiyasining rivojlanish bosqichlarini, ularning shakllanishiga ta'sir qilgan tashqi omillarni va xalqaro tendensiyalarni o'rganishga qaratilgan. Tadqiqotning birinchi bosqichida

fransuz va o'zbek tibbiyot terminologiyasining tarixiy rivojlanishini yorituvchi asosiy lug'atlar, darsliklar va ilmiy maqolalar o'rganildi. Fransuz tilidagi *Larousse médical* va boshqa tarixiy tibbiyot lug'atlari, shuningdek, o'zbek tilidagi asosiy lug'atlar, jumladan, A.Qosimovning *Ruscha-o'zbekcha-lotınca farmasevtik terminlar lug'ati* kabi asarlar tadqiqot uchun asosiy manba sifatida foydalanildi. Fransuz va o'zbek tillaridagi tibbiyot terminlarining etimologik kelib chiqishini aniqlash uchun lug'aviy tahlil usuli qo'llandi. Bu jarayonda terminlarning kelib chiqishi, ularning lotin, yunon, arab, fors va rus tillaridan qanday o'zlashganligi o'rganildi. Har bir terminning tarixiy ildizlari aniqlanib, ularning tibbiyot tilida qanday qo'llanilishi tahlil qilindi.

Tadqiqot davomida fransuz va o'zbek tibbiyot terminologiyasiga tashqi tillarning ta'siri o'rganildi. Fransuz tilidagi tibbiyot terminologiyasida lotin va yunon tillarining ta'siri aniqlangan bo'lsa, o'zbek tili uchun arab, fors va rus tillari asosiy manba bo'lgan. Bu ta'sirlar lug'aviy tahlil asosida aniqlanib, har bir tilga kirib kelgan terminlarning mahalliydashishi yoki asl shaklda qabul qilinishi o'rganildi. Ma'lumotlarni yig'ish jarayonida asosan tibbiyot lug'atlari va ilmiy adabiyotlar o'rganildi. Bu ma'lumotlar fransuz va o'zbek tibbiyot terminologiyasining tarixiy rivojlanish bosqichlarini ko'rsatib beradi. Keyinchalik, to'plangan ma'lumotlar qiyosiy lingvistik tahlil usuli bilan tahlil qilindi va ikkala tilning tibbiyot terminologiyasi o'rtasidagi o'xshashlik va farqlar aniqlandi. Shuningdek, tibbiyot terminlari xalqaro miqyosdagi modernizatsiya va globalizatsiya jarayonlaridagi o'zgarishlar ham o'rganildi.

Tahlil va natijalar. Mazkur tadqiqot fransuz va o'zbek tibbiyot terminologiyasining rivojlanishidagi asosiy bosqichlarni va ularning terminologik o'zgarishlarini o'rganish orqali har ikkala tilga xos bo'lgan xususiyatlarni aniqlashga qaratildi. Fransuz tibbiyot terminologiyasi asosan lotin va yunon tillaridan olingan bo'lib, bu tillar fransuz tilidagi tibbiy atamalarining shakllanishiga kuchli ta'sir ko'rsatgan. Ilk tibbiy, anatomik va jarrohlik asarlarida yunon va lotin ildizlari keng qo'llanilgan. Bu atamalar hozirgi kungacha fransuz tibbiyot tilining ajralmas qismi sifatida saqlanib qolgan va xalqaro tibbiyot ilmidagi ham keng tarqalgan.

1.1 jadval.

Yunon va lotin tillaridan o'zlashgan tibbiyot terminlari

anatomie	yunoncha <i>anatome</i> so'zidan olingan bo'lib, tananing tuzilishini o'rganish fanini ifodalaydi. Ushbu atama zamonaviy tibbiyotda asosiy fanlardan biri sifatida qabul qilingan.
chirurgie	jarrohlikni anglatadi va yunoncha <i>kheirurgia</i> (qo'l bilan ishlash) so'zidan olingan. Xirurgiya tibbiyot sohasida katta ahamiyatga ega va jarrohlik amaliyotlarini o'z ichiga oladi.
pathologie	kasalliklar haqida bilimlarni o'z ichiga oluvchi atama bo'lib, yunoncha <i>pathos</i> (azob-uqubat) va <i>logos</i> (fan, bilim) so'zlaridan kelib chiqqan. Bu atama bugungi kunda tibbiy diagnostikada va kasalliklarni aniqlashda keng qo'llaniladi.
pharmacologie	farmakologiyani anglatib, dorilar va ularning inson tanasiga ta'siri haqidagi fan hisoblanadi. Bu atama yunoncha <i>pharmakon</i> (dori) va <i>logos</i> (bilim) so'zlaridan olingan.
neurologie	asab tizimi haqidagi fan bo'lib, yunoncha <i>neuron</i> (asab) va <i>logos</i> so'zlaridan shakllangan. Ushbu atama asab kasalliklari va ularni davolash bilan bog'liq ilmiy yo'nalishlarda keng qo'llaniladi.
cardiologie	yurak haqidagi fan, yunoncha <i>kardia</i> (yurak) va <i>logos</i> so'zlaridan kelib chiqqan. Yurak kasalliklari va ularni davolashda muhim ahamiyatga ega.
psychiatrie	ruhiy kasalliklar haqida fan, yunoncha <i>psyche</i> (ruh) va <i>iatros</i> (shifokor) so'zlaridan shakllangan. Psixiatriya fransuz tibbiyot terminologiyasida alohida o'rin tutadi.
gynecologie	ayol salomatligini o'rganadigan fan bo'lib, yunoncha <i>gyne</i> (ayol) va <i>logos</i> so'zlaridan kelib chiqqan. Ushbu atama ayollar tibbiyotida keng qo'llaniladi.
orthopedie	tanani to'g'rilash va suyak kasalliklarini davolash sohasiga tegishli bo'lib, yunoncha <i>ortho</i> (to'g'ri) va <i>paideia</i> (tarbiya) so'zlaridan shakllangan.

Fransuz tilida ushbu atamalar nafaqat asosiy tibbiyot fanlari, balki har bir sohaga xos terminologiyani yaratishda ham muhim ahamiyatga ega. Tibbiyotda rivojlanayotgan yangi sohalar, masalan, **oncologie** (onkologiya – rak kasalligini o'rganish) va **immunologie** (immunologiya – immun tizimi haqidagi fan) ham yunon va lotin ildizlariga asoslanib yaratilgan. Bu terminlar tibbiyotda kasalliklarni aniqlash, davolash va tadqiq qilishda muhim o'rin tutadi. Ushbu lotin va yunon ildizlariga asoslangan atamalar fransuz tilining tibbiyot sohasidagi xalqaro maqomini saqlab qolishiga yordam berib kelmoqda. Har bir yangi tibbiy yo'nalish paydo bo'lganda, yangi atamalar yaratishda asosan yunon va lotin ildizlari qo'llanilib, terminlarning izchilligi ta'minlanadi. Shu

sababli, fransuz tibbiyot terminologiyasi zamonaviy tibbiyotning xalqaro miqyosda tan olinishida hamda ilmiy izlanishlar uchun mustahkam poydevor yaratishda davom etmoqda.

O'zbek tibbiyot terminologiyasining shakllanishida arab va fors tillarining ta'siri katta bo'lgan. Islom olamida tibbiyot fanining rivojlanishi bilan birga, *arab* va *fors* tillaridagi tibbiy atamalar Markaziy Osiyoga, jumladan, o'zbek tiliga kirib kelgan. Bu davrda Ibn Sino kabi buyuk tabiblarning asarlari asosida ko'plab tibbiy tushunchalar shakllangan va o'zbek tilida ishlatiladigan atamalar paydo bo'lgan.

1.2 jadval.

Arab va fors tillaridan o'zlashgan tibbiyot terminlari

tabib	<i>shifokor yoki davolovchi ma'nosini anglatib, arabcha tibb so'zidan kelib chiqqan. Ushbu atama qadimdan shifokorlikni ifodalab kelmoqda.</i>
shifo	<i>davolash yoki tuzalish ma'nosini anglatadi va arabcha shifa so'zidan olingan. Islomiy tibbiyotda kasalliklarni davolashda shifo atamasi keng qo'llanilgan.</i>
darmon	<i>dori-darmon yoki shifo beruvchi vosita ma'nosini anglatib, fors tilidan kirib kelgan. Bu atama xalq tabobatida keng qo'llanilib kelinadi.</i>
dard	<i>kasallik yoki og'riq ma'nosini anglatadi va arabcha dard so'zidan kelib chiqqan. Bu so'z ham hozirgi kundagi tibbiy nutqda uchraydi.</i>
shamol	<i>sovuq urish yoki shamollash kasalligini anglatadi. Bu atama arab va fors tilidan olingan va ayniqsa o'zbek xalq tabobatida keng qo'llaniladi.</i>
surma	<i>ko'z kasalliklarini davolashda ishlatiladigan moddani anglatadi va arabcha surma so'zidan kelib chiqqan. Ko'z kasalliklarini davolashda xalq tabobatida keng tarqalgan.</i>

Ibn Sinoning **Qonun** asari o'zbek tibbiyot terminologiyasining shakllanishida alohida o'rin tutadi. Ushbu asarda keltirilgan ko'plab tibbiy tushunchalar, kasalliklar va davolash usullari o'zbek tiliga kirib kelgan va xalq tabobati amaliyotida qo'llanilgan. Bularga misol:

furqon – arabcha farq so'zidan kelib chiqqan bo'lib, kasalliklarni turli belgilariga ko'ra farqlash va tahlil qilish ma'nosini anglatadi. Ibn Sino *furqon* tushunchasidan kasalliklarni aniqlash va davolash usullarida foydalanishni tavsiya qilgan;

mizoj – insonning jismoniy va ruhiy holatini ifodalovchi atama bo'lib, arabcha mizaj (harorat, namlik va boshqa holatlar) so'zidan kelib chiqqan. *Mizoj* tushunchasi o'zbek xalq tabobatida odamlarning turli tabiatini tahlil qilishda foydalanilgan;

taniyot – tana, jismni anglatadi va arabcha tan (jism, tana) so'zidan kelib chiqqan. Bu tushuncha anatomik tuzilishni o'rganishda ishlatilgan;

qon bosimi – arab tilidan kelib chiqqan va qon aylanishining holatini ifodalashda qo'llaniladigan atama bo'lib, Ibn Sino tibbiyotida qondagi harorat va bosimni o'lchash muhim sanalgan;

O'zbek tibbiyot terminologiyasida diniy va shifobaxsh vositalar bilan bog'liq ko'plab atamalar ham mavjud bo'lib, ular diniy tushunchalar va xalq tabobati orqali shakllangan.

• **duolar** – kasalliklarni davolashda ruhiy tasalli sifatida o'qiladigan diniy iboralar bo'lib, *shifo berishning diniy usullari sifatida qo'llanilgan.*

• **atirgul suvi** – arabcha va fors tillarida gul va atar so'zlari orqali kirib kelgan va xushbo'y atirgul suvi sifatida ichki organlarni davolash uchun xalq tabobatida ishlatilgan.

• **munjal** – turli o'simliklardan tayyorlanadigan aralashma bo'lib, arabcha manjan (aralash) so'zidan kelib chiqqan. Bu davolash vositasi qadimdan xalq tabobatida keng qo'llanilgan.

Bu terminlar o'zbek tibbiyot terminologiyasining tarixiy rivojlanishida o'ziga xos o'rin egallab, xalq tabobati va diniy tibbiyot amaliyotida keng tarqalgan. Ushbu arab va fors tillaridan o'zlashtirilgan terminlar hozirgi kunda ham ishlatilib, zamonaviy tibbiyotda o'z ahamiyatini saqlab kelmoqda.

XIX asr va XX asr boshlarida ilmiy kashfiyotlar va yangi tibbiyot institutlarining paydo bo'lishi fransuz tibbiyot terminologiyasining rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatdi. Bu davrda fransuz tibbiyot terminologiyasida lotin va yunon ildizlariga asoslangan yangi atamalar yaratilib, xalqaro miqyosda keng qabul qilindi. Standartlashuv jarayonida ko'plab tibbiyot yo'nalishlari uchun maxsus terminlar shakllantirildi va bu atamalar fransuz tilidagi tibbiy nutqning xalqaro e'tirofini ta'minladi.

XIX va XX asrlarda kashf qilingan tibbiyot terminlari

XIX asrda	XX asrda
• <i>anesthésie</i> • <i>radiologie</i> • <i>cardiologie</i> • <i>neurologie</i> • <i>dermatologie</i>	• <i>immunologie</i> • <i>oncologie</i> • <i>endocrinologie</i> • <i>pédiatrie</i> • <i>gynécologie</i>

Fransuz tibbiyot terminologiyasida yuqorida keltirilgan atamalar xalqaro standartga aylangan va tibbiyot sohasida keng qo'llanilib kelmoqda. Ushbu lotin va yunon ildizlariga asoslangan terminlar fransuz tilining tibbiyot fanidagi xalqaro mavqeini mustahkamlaydi va yangi yo'nalishlarning paydo bo'lishida ham tilning izchilligi va boyligini ta'minlaydi.

O'zbekiston Rossiya tarkibiga kirgach, rus tili mamlakatning ta'lim va ilmiy sohalarida yetakchi tilga aylandi, bu esa tibbiyot terminologiyasiga ham bevosita ta'sir ko'rsatdi. Rus tilidan kirib kelgan ko'plab tibbiyot terminlari o'zbek tiliga o'zlashib, yangi ilmiy sohalarida keng qo'llanila boshladi. Bu davrda ruscha terminlar asosida shakllangan o'zbek tibbiyot tilining zamonaviy terminologik tizimi paydo bo'ldi. Bulardan, **диагностика** – diagnostika kasalliklarni aniqlash jarayonini anglatadi. Diagnostika zamonaviy tibbiyotda kasallikning bosqichlarini va sabablarini o'rganishda keng qo'llaniladi. **терапия** – terapiya atamasi davolash usulini ifodalaydi. Bu atama tibbiyot sohasida, ayniqsa ichki kasalliklarni davolashda qo'llanilib, turli terapiya usullari bilan kasalliklarni davolashni ifodalaydi. **профилактика** – profilaktika atamasi kasalliklarni oldini olishga qaratilgan usullar majmuasini anglatadi. Bu atama tibbiyot sohasida infeksiyon kasalliklarning oldini olishda muhim rol o'ynaydi. **реанимация** – reanimatsiya hayotiy faoliyatni tiklash usulini ifodalaydi. Reanimatsiya, ayniqsa, favqulodda holatlar va tez yordam ko'rsatishda keng qo'llaniladi. **анестезия** – anesteziya (og'riqni yo'qotish) so'zidan olingan. Bu atama jarrohlik amaliyotlarida qo'llanilib, bemorga og'riqsiz operatsiya o'tkazish imkonini beradi. **кардиология** – kardiologiya (yurak kasalliklarini o'rganish) atamasi yurak va qon-tomir kasalliklarini o'rganishga bag'ishlangan fan bo'lib, tibbiyotda keng qo'llanilib kelinmoqda. Ayniqsa, **вирусология** – virusologiya viruslarni o'rganuvchi fan va kasalliklarni o'rganish sohasiga tegishli atama. Bu atama infeksiyon kasalliklarni davolashda muhim rol o'ynaydi. **рентгенология** – rentgenologiya rentgen nurlari yordamida tasvir olish orqali kasalliklarni aniqlashni ifodalaydi. Rentgenologik usullar bilan ichki organlarning holatini o'rganish uchun keng qo'llaniladi. **онкология** – onkologiya o'sma kasalliklarini o'rganuvchi fan. Onkologiya rak kasalliklarini tadqiq qilish va davolashda asosiy soha sanaladi. **психиатрия** – psixiatriya atamasi ruhiy kasalliklarni aniqlash va davolashda qo'llanilib, tibbiyotda katta ahamiyatga ega.

O'zbek tibbiyot terminologiyasi asosan rus tiliga asoslangan bo'lib, ko'plab xalqona, mahalliy atamalar kamroq qo'llanilgan va ilmiy tibbiyotda o'z o'rnini yo'qotgan. Masalan, xalq tabobatida ishlatilgan *darmon* va *shifo* kabi so'zlar o'rniga ruscha muqobillar kiritilib, mahalliy atamalar zamonaviy tibbiyotdan chetda qolgan. Bu jarayon xalqona terminologiyaning kamayishiga olib kelgan bo'lsa-da, o'zbek tilidagi tibbiy nutqda xalqaro terminlarni qabul qilish imkoniyatlari kengaygan.

Hozirgi kunda global ta'sir kuchaygani bois, ingliz tilidan kirib kelgan *virus* va *vaksina* kabi xalqaro terminlar o'zbek tibbiyot terminologiyasiga kiritilgan va keng qabul qilingan. Fransuz tili esa asosan yunon-lotin ildizlariga asoslangan *antibiotique* va *cardiologie* kabi terminlarni saqlab qolgan holda ingliz tilidan texnologik atamalarni qabul qilishni davom ettirmoqda. Hozirgi kunda o'zbek tilida xalqaro atamalar bilan bir qatorda xalqona tibbiyot atamalarini o'zlashtirish ham davom etmoqda. Fransiyada esa o'z terminologiyasining milliy xususiyatlarini saqlab qolishga katta e'tibor berilmoqda.

Xulosa va takliflar. Fransuz va o'zbek tibbiyot terminologiyalarining rivojlanish jarayoni ko'plab tarixiy, madaniy va lingvistik omillar ta'sirida shakllangan. Fransuz tibbiyot terminologiyasi lotin va yunon tillaridan olingan, xalqaro darajada tan olingan terminlar asosida shakllanib, zamonaviy tibbiyotning xalqaro ilmiy tiliga aylangan. O'zbek tibbiyot terminologiyasi esa arab, fors, so'ngra rus tillaridan o'zlashtirilgan bo'lib, u xalqona va diniy atamalar bilan boyitilgan. Bugungi kunda esa globalizatsiya ta'sirida xalqaro atamalarni o'zlashtirish davom etmoqda. O'zbek tilida

xalqona, milliy tibbiy atamalarni zamonaviy tibbiyotga integratsiyalash hamda mahalliy terminlarni ilmiy tilga kiritish zarur. Bu o'zbek tilining tibbiyot ilmiy tilida mustahkamlanishiga yordam beradi va mahalliy xususiyatlarni saqlab qoladi. O'zbek tibbiyot terminologiyasida xalqaro standartlarni saqlash va yangi ilmiy atamalarni moslashtirish uchun fransuz tili tajribasini o'rganish foydali bo'lishi mumkin. Xalqaro terminlarning o'zbek tilidagi izchil va aniq tarjimasini ishlab chiqish tibbiyot sohasi uchun muhimdir.

Ushbu takliflar fransuz va o'zbek tibbiyot terminologiyalarini yanada rivojlantirishga va tibbiyot ilmiy nutqining zamonaviy ehtiyojlariga javob berishga imkon yaratadi. Shu bilan birga, o'zbek tilida tibbiyot ilmiy nutqini rivojlantirish va uni xalqaro standartlarga moslashtirish orqali milliy xususiyatlarni saqlab qolishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Invarovna A.F. Тибиёт термин-метафоралари когнитив ҳодиса сифатида //Pedagogik tadqiqotlar jurnali. – 2024. – Т. 1. – №. 2. – С. 198-205.
2. Muxabbat K. Terminologik tadqiqotlarning asosiy yo'nalishlari //Научный Фокус. – 2023. – Т. 1. – №. 7. – С. 79-84.
3. Obruyeva M.J., & Kamarova M.U. (2024). Koreys tilida tibbiyotga oid terminlar tahlili. Образование наука и инновационные идеи в мире, 47(5), 140–143. Retrieved from <https://newjournal.org/01/article/view/15069>
4. Bigras, Isabelle, and Isabelle Simard. "Traitement et évolution des termes médicaux dans un dictionnaire de langue générale." MC Cormier & A. Francoeur (Éds), Problèmes et méthodes de la lexicographie québécoise (1997): 97-110., 45–68 bet.
5. Larousse Médical, Dictionnaire médical illustré. Paris: Éditions Larousse, 2010, 560 bet.

UO'K 82.035

BADIIY TARJIMADA MUAMMOLAR VA YECHIMLAR

G.Sh. Boboqulova, o'qituvchi, Buxoro davlat universiteti, Buxoro

Annotatsiya. Ushbu maqolda badiiy asarlarni tarjima qilishda yuzaga keladigan muammo va ularni hal etish yo'llari haqida bayon etilgan. Maqolada O'tkir Hoshimovning "Dunyoning ishlari" asaridan ba'zi gaplar tarjima qilinib tahlilga tortilgan, tarjimon tarjima qilishda muallifning o'ziga xos uslubini saqlab qolish qiyin bo'lishi mumkin, chunki har bir tilning o'z emotsional ifoda usullari mavjud.

Kalit so'zlar: emotsional, tarjima, tarjimon, uslub, muammo, qiyinchilik, bartaraf etish, his-tuyg'u, madaniyat, ko'nikma, tajriba.

Аннотация. В данной статье описаны проблемы, возникающие при переводе литературных произведений, и пути их решения. В статье переведены и проанализированы некоторые предложения из произведения Откира Гашимова, которые могут оказаться трудными для переводчика. сохранить оригинальный стиль автора при переводе, ведь каждый язык имеет свои способы выражения эмоций.

Ключевые слова: эмоциональность, перевод, переводчик, стиль, проблема, сложность, решение, чувство, культура, мастерство, опыт.

Abstract. This article describes the problems that arise when translating literary works and ways to solve them. The article translates and analyzes some sentences from Otkir Gashimov's work that may be difficult for a translator. preserve the author's original style when translating, because each language has its own ways of expressing emotions.

Keywords: emotionality, translation, translator, style, problem, complexity, solution, feeling, culture, skill, experience.

Badiiy asarlarni tarjima qilishda ko'plab muammolar yuzaga keladi. Ushbu muammolarni tushunish va bartaraf etish jarayoni tarjima sifatini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Tarjima jarayonida ushbu muammolarni bartaraf etish uchun tarjimonlardan yuqori darajadagi bilim, ko'nikma va tajriba talab etiladi. Buning uchun tarjimonlar doimiy ravishda til va madaniyat haqida bilimlarini kengaytirib, tajriba almashishlari zarur. Shu sababli avvalambor til va madaniyat haqida biroz to'xtalib o'tsak. Til odamlarning his-tuyg'ulari, fikrlari, istiqbollari, turmush tarzi va hayotiy ko'rinishlarini eng umumiy ma'noda o'zida mujassamlashtirgan holda odamlarga ko'rinishga ega

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI FANLAR AKADEMIYASI
MINTAQAVIY BO‘LIMI
XORAZM MA‘MUN AKADEMIYASI

XORAZM MA‘MUN AKADEMIYASI
AXBOROTNOMASI

№4/4 (125)
2025 y., aprel

O‘zbekcha matn muharriri:
Ruscha matn muharriri:
Inglizcha matn muharriri:
Musahhih:
Texnik muharrir:

Ro‘zmetov Dilshod
Hasanov Shodlik
Xamrayev Nurbek, Lamers Jon
O‘rozboyev Abdulla
Shomurodov Jur‘at

“Xorazm Ma‘mun akademiyasi axborotnomasi” O‘zbekiston Matbuot va axborot agentligi
Xorazm viloyat boshqarmasida ro‘yxatdan o‘tgan. Guvoxnoma № 13-023

Terishga berildi: 07.04.2025
Bosishga ruxsat etildi: 14.04.2025.
Qog‘oz bichimi: 60x84 1/8. Adadi 70.
Hajmi 16,4 b.t. Buyurtma: № 4-T

Xorazm Ma‘mun akademiyasi noshirlik bo‘limi
220900, Xiva, Markaz-1
Tel/faks: (0 362) 226-20-28
E-mail: mamun-axborotnoma@academy.uz
xma_axborotnomasi@mail.ru

(+998) 97-458-28-18